

Խաչատուր Արուսեան (*)

ՅԱԿՈՒ ՕՇԱԿԱՆ

Ընդհանրացումներ՝

- ա) Բանաստեղծ.
- բ) Պատմագիր.
- գ) Հրապարակագիր.
- դ) Առաքեալը.

Ա.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

ա.— Արուսեան ունի ոտանաւորներ թունդ ազգայնականութեամբ՝ տրղայական արուեստով: Նիւթն է իր ազգը եւ 1850-ի վերաւոր ազգայնականութիւնը: (Զարմանալի է որ Աշտարակեցիի շարժումը այնքան քիչ երեւի անոր չափուած տողերուն մէջ:) Բայց պէտք չէ մոռնալ որ իր վէպը արձակ բանաստեղծութիւն մըն է:

բ.— Վերք Հայաստանին բանաստեղծութիւն է.

ա) Տէփոքրովը: (Ամէն բան քնարերգականի շունչին տակ բայց միշտ պատկերաւոր ու կարկառ: Նկարները հէքեաթային են ու ասով մարդոց կոնակին բռնուած տէքորը միշտ ստեղծում մըն է:)

բ) Մարդերովը: (Իրականութենէն վերցուած՝ բայց անոնց մէջ փչուած է բանաստեղծական շունչը: Ու դիւցազներգութեան

*) Խ. Արուսեանի եւ Գ. Սումգուկեանի մուրրուած այս ակնարկները վերցուցած ենք Յ. Օշականի «Արեւելահայ Մատենագրութիւն» խորագիրը կրող անտիպ տետրակէն, գոր սիրայօժար կերպով մեզի տրամադրած է իր որդին՝ Փրոֆ. Վահէ Օշական: Բնագիրը պահած ենք մոյմուքեամբ: (ԽՄԲ.)

զացող իր դրքին մէջ մարդերը միշտ երեւակայուած ու հերոսական դէմքեր են) :

դ) Զգացումներովը :

դ) Հոնտարութեամբը : (Բառերը լեցնող ուժը դարձեալ կարելի է վերագրել ատոր) :

ե) Բովանքիզմովը :

գ. — Այդ բանաստեղծութիւնը կը նպաստաւորուի .

ա) Բնական նախնականութեամբ (իր զգացումը չէ կրցած խաթարել խառնուածքին այդ բոլորովը) :

բ) Ժողովրդական բարբառին բոլոր կենսունակութեամբը, (1850-ի դէպքերուն հետեւանքով դէպի Կովկաս քշուած հայաստանցիները իրենց դաւառաբարբառներուն գոյնը կը նետեն անոր լեզուին մէջ) :

գ) Մեր պատմութեան ընդհանուր ցուցմունքներովը :

դ) Արեւելեան եւ արեւմտեան մեծ հէքեաթներու մթնոլորտովը : (Առաջինին շտեմարանը ժողովուրդն է : Երկրորդինը՝ իրեն կու գայ դրքերէն) :

դ. — Դիւցագներգակամ շունչ .

ա) Մկսող դրականութեանց քարաքթէրը .

բ) Ներքին կշռոյթը անոր լեզուին .

գ) Անձերու խոշորացում .

դ) Շրջապատի մեծացում : (Հին դրականութեանց այնքան ախորժած վսեմը) :

Այս յատկանիշները գրուածքը կ'ընեն դիւցազներգական վէպ մը : Ու այդ շունչը որ իր մէջ կը պահէ ամէն յատկանիշները կ'ըլլայ առաջինը իր սեռին : Ու այսպէսով արեւելահայերը իրենց դրականութիւնը կը սկսին դասական ճամբաներով :

ե. — Լեզուական մեծ նշանակութիւն ունի :

ա) Ինչպէս Ե. դարուն, ԺԹ. դարուն ալ Արարատեան հովիտը տուաւ դրական լեզու մը, որուն բախտը կը թուի աւելի երկար ըլլալ, քան արեւմտահայ աշխարհաբարը : Գաղութներու մէջ բունի, քաջըզուքով ոտքի (կեցող) լեզուն մօտ ժամանակէն պիտի ընկղմի մոռացումին մէջ : Մինչդեռ Քանաքեռի բարբառը պիտի շարունակէ դիմանալ :

բ) Գաղթին հետ Կովկաս խուժող Մայր Հայրենիքի կարգ

մը տարրերը սեւեռուած են հոտ: Մուշն ու Վանը իրենց բառամթերքէն ու առաւելութիւններէն տուած են «Վէրք Հայաստանի»ին:

գ) Տարրերնակ է որ Արովեանի ոճը կրկնէ հոմանիշի, կուտակումի, թուումի մեծ թերութիւնները, որոնք մեր հին ու նոր մատենագիրներուն եղան:

Բ.

ՊԱՏՄԱԳԻՐԸ

Արովեան ուղղակի է չէ զբաղած մեր պատմութեամբ: Բայց անոր գործին մեծ նպատակներէն մէկն ալ ընդհանրացնելն է մեր պատմութեան դասական տուեալները զանդուածներուն մէջ:

Այսպէս՝

ա.— Վէպին մէջ անցեալը նոյնքան տեղ կը զբաւէ որքան ներկան:

բ.— Այդ անցեալը կը կրկնէ մեր հին պատմագիրներուն բոլոր տեսակէտները: Աւելին՝ նոր ժամանակներու մէջ մեր վրայ կատարուած փոփոխութիւնները: Վասնզի ԺԼ. դարը Մխիթարեան գրականութեամբ ուրիշ նոր յղացքներ նետած է մեր պատմական հասկացողութեան ու հորիզոնին մէջ: Առաջին զիծին կու գայ մեր եկեղեցիին մեծցուցած ու դժբախտ դէմքը, որ կը լեցնէ մեր նոր ազգայնականութիւնը:

գ.— Յատուկ անունները որոշ սեմպոլներ են. տարբեր հիւնին մէջ անոնց զղացական խորհուրդէն: Անիշխանութեան ու գերութեան դարերու կարգ մը անուններ գերադասումի տարած են: Ու եկեղեցական նուիրապետութեան ամբանալուծն (Սիմէոն Կաթողիկոսի ձեռնարկը ԺԼ-րդ դարուն) կը զուգադիպի այս յղացքին ալ ամբողջմանը:

դ.— Անոնք որ հետազոտած են 1830 շրջաններու մեր ժողովուրդին (Արեւելահայեր) յազեցած դիմագծութիւնը, արեւելեան երկիրներու մէջ (Հնդկաստան մինչեւ) անոր երեւան բերած տիպարը, անոնք պիտի հասկնան զայն չափով մը Արովեանի ընդգրկելու զած պատմական իրականութիւնը:

ե.— Արովեանէն մինչեւ Հիւսիսափայլ (1863) այդ պատմական իտէալը կը գտնուի ու կը վերածուի գրեթէ ժխտական յղացքի: «Ազատութեան» սերունդը այս ժողովուրդի հոգիին համար տարբեր զսպանակներ պիտի գործածէր:

Գ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐԸ

ա.— Անշատ չէ այս երեսը: Լրագրական յօդուած չէ գրած ան: Բայց իր վէպին մէջ կը սիրէ գործողութիւնը կեցնել՝ ու բարոյ-
յախօսել:

բ.— Իր գաղափարները տեսանք անցեալի մասին: Իր ժողո-
վուրդին անիկա հայրենասիրութիւն կը քարոզէ: Արեւմուտքի հան-
րային կեանքի մաս կազմող կարգ մը սկզբունքներ կը պաշտպանէ:
Գիւղը եւ գիւղացին «լուսաւորելիք» հում նիւթ կը կազմեն: Այս
գետնի վրայ իր գաղափարները չեն անցնիր իր ժամանակը:

գ.— Ձեւը այդ գրականութեան խառնակ է, ինչպէս միւս
կողմերը:

դ.— Արեւելահայ «հասարակական կեանքը» ու անոնց հե-
տաքրքրութիւնը այդ բառին խտացուցած հարցերուն շուրջը սկիզբ
կ'առնեն իրմէ:

ե.— Ռուսական ժողովրդասիրութիւնը դեր ունի այս կազ-
մաւորման մէջ:

Դ.

ԱՌԱՔԵՆԱԼԸ

ա.— Իր կեանքը նոյնքան գեղեցիկ է որքան իր գործը:

բ.— Հալածուած է անիկա իրեններէն:

գ.— Քանի մը անգամներ դիմած է էջմիածին, ընդունուելու
համար եկեղեցական կարգերու մէջ: Մերժուած է միշտ:

դ.— Իր մտքի լոյսը ի վերջոյ պարտաւորուած է տրամադրե-
լու ուրիշներուն (օտար հորիզոններ):

ե.— Ճամբորդներ հիացումով կը խօսին Աքովեանի վարած
գալրոցի մասին:

զ.— Իր մահը գեղեցիկ է, չաւարտուած քերթուածի մը խոր-
հուրդովը:

Գարրիէլ Սունդուկեանց

Թ Ա Տ Ե Ր Ա Կ Ի Ր

Արեւելահայերուն առաջին եւ միակ թատերագիրը :

Ա.

Ընդհանրացումներ

1. Արեւելահայ թատրոնը բոմանթիզմ չունի :
2. Արեւելահայ թատրոնը թէեւ ընդօրինակութիւն՝ ճարած է բաղդատարար տանելի ու հարազատ դիմադիծ : Անիկա գեղեցիկ յաջողութիւն մըն է, երբ մօտեցուի արեւմտահայ ողբերգութեան :
3. Արեւելահայ թատրոնը չէ կրցած իր բնական զարգացումին հետեւիլ, ընկճուելով անհորիզոնէն, իրապաշտութենէ մը որ Շիրվանդադէով տապալեց Սունդուկեանցի սկսած գեղեցիկ դործը : Իբր հակադեցութիւն՝ Լեւոն Շանթի յօրինած խաղերը մնացին աւելի քան անհարազատ :
4. Արեւելահայ թատրոնը չէ ունեցած իր վաւերական տաղանդը որ ազատագրէր այդ քիչ մը նորոյթ աղբեցութիւններէն թատրերգութիւնը :
5. Արեւելահայ թատրոնին մէջ ամենէն շնորհալին կը մնայ Յովհաննէս Թումանեանը որ դժբախտաբար տիալօկէ չէ ըրած իր պօէմները : Բայց պղտիկ փոփոխութեամբ մը կարելի է հանել զանոնք բեմ :

Բ.

Սունդուկեանց կազմուած է արեւմտեան արուեստին լաւագոյն աւանդութիւններուն մէջ : Արեւմտահայերուս համար դժուար է օտար աղբեցութիւններու շրջանակը որոշել, քանի որ այդ երեւոյթը կատարուած է ոուս դրականութեան ընդմէջէն : Այնպէս որ Փրանսական տոսմին (Սգրիպ, Սարտու եւ առաջին իրապաշտները) երկրորդ մեծ դպրոցին (Էմիլ Զօլա, մանաւանդ Աղեքսանդր Տիւմա որդի) մտահոգութիւնները հաստատելու ջանք մը՝ իր մօտ՝ անտեղի պիտի չթուէր :

իրապաշտ այս դպրոցի մայր առաջինութիւնը եղաւ՝ գործողութիւնը կառավարել աւելի հզօր թեքնիքով մը: Բայց մանաւանդ անոր ծաւալումին իբր գեախն ներկայացնել բարձրը: Ինչ որ ըրաւ այդ օրերուն վէպը՝ բոմանթիքներու սանձարձակ յղացքներէն ետքը անիկա կրկնուեցաւ թատրոնի մէջ:

Անշուշտ բարեբրու ընծայուած այս կարեւորութիւնը միւս կողմէն տեսարան պիտի բերէր այդ բարեբրուն ամբակուռ սիւները: — Արդի քաղքենին: Ֆրանսական թատրոնի այդ շրջանը քաղքենինբրու ռէլիէֆին համար յօրինած արուեստի ձեւ մը կրնանք որակել, ինչպէս ժէ—րդ դարու ողբերգութիւնը՝ ազնուականներու փառաբանումին ու ցայտեցումին:

Մեր մէջ քաղքենին 1860—էն սաղին (Արեւելահայ հատուած) դէմք ունի: Անիկա ազատական դադափարներու պաշտպանն է ընդդէմ կղերական դասակարգին: Ան կը ստուարացնէ իր շարքերը հասնող երիտասարդութեամբ: Ռուս տիրապետութիւնը կը դիւրացընէ անոր այս ծաւալումը: 1880—ին արդէն կազմակերպութիւն մըն է ան, լայն դասակարգ մը որ իր մէջ կը խտացնէ մեր ցեղին քանի մը մեծ ընդունակութիւններուն հետ անոր հաւաքական մեծ աղտերը, ասիական մոլութիւնները:

Եթէ Գամառ—Գաթիպան պարսաւով եւ հռետորութեամբ փորձած է երդել այդ արատները մեր քաղքենին, անդին Սունդուկեանց, մանաւանդ Շիրվանդադէ նոյն այդ աշխատանքը կ'ընեն տուամով (վերջինը առաւելապէս վէպերով):

Այսպէս ուրեմն Սունդուկեանցի գործը կը զատուի մեր զրականութեան մէջ թատրոնի դոկտրինայէն (որուն ենթակուած մնացին մեր բանաստեղծները ազդուելով վենետիկէն) ու իբր նոր դէնք մը կը ցցէ ինքզինքը:

Մանօթուքիւն: — (Օղտապաշտ ձգտումներով դրականութեան մը համար ամենէն յարմար սեռը թատրոնը պիտի ըլլար: Բայց մեր մէջ վրիպեցաւ ատիկա: Թերեւս մեր քաղաքական ոչ անկախ դիրքը պատճառ է այդ վրիպանքին):

Սունդուկեանցի թատրոնին մէջ առաջին դիժի կու դան քաղքենիները, մանաւանդ իրենց զիչ մը յօշոտիչ, աւարառու բնազդներով վերցուած: Վաճառականի այդ տիպարները ունին հարազատութիւն, կարկառ ու տպաւորիչ դիմադիժ: Անոնք կը տարբերին Ֆրանսական վաճառականներէն որոնք իրենց թերութիւններուն մէջէն դարաւոր մշակոյթի մը մեղմացումով կը թեթեւան: Զիմզիմօքը ասիան է, ատոր հետ նաեւ քրիստոնեայ հրեան որ կը խորհրդանշէ

մեր ցեղին դուցէ տոկունութեան քանի մը ստորոգելիները: Բայց չի դադրելը ըլլալէ, բարոյական սանդուխի վրայ, ամենէն բուռ ու ահաւոր կմախքը մեր հոգեկան ախտաւորումին:

Ձմայիլի խորութեամբ քաշուած են զիծերը այդ տիպարներուն: Դարձեալ բացառիկ հարազատութեամբ տեսարան կու գան ուրիշ, այս անգամ պարզ մարդեր, բանուոր ու զեղջուկ, որոնք իրենց աւելի պայծառ դէմքը կը ցցեն այդ թարախոտ բայց ոսկեզօծ նկարներուն մօտ ու կ'ըլլան սիրելի: Աղքատին եւ հարուստին դասական պայքարը չէ ասիկա, դեռ արեւելահայ գրականութիւնը հիմա միայն կը զբաղի այդ թեմայով:

Գ.

Սունդուկեանցի խաղերը ուշադրութեան արժանի են

- 1 - կառուցումով
 - 2 - լեզուով
 - 3 - բարքերով
 - 4 - իրապաշտ թատրոնի մը առաջին յղացքովը:
- Թեթեւ ակնարկ մը այդ տուեալներուն վրայ:

ա) - կառուցում: Արուեստի սեռերուն մէջ թատրոնը միակն է ուր արհեստը (մէքիք) ունի առաջնակարգ կարեւորութիւն: Երբ նկատի չառնենք ոչ-արուեստագէտներէ յօրինուած եւ սակայն երկար ատեն ժողովուրդի համակրանքը վայելող կարգ մը գործեր: (Ինչպէս Քիմ, Դարբնացապետը, ռումանթիք բոլոր տումաները, մելոտրամը, օբերթը): Արուեստի կնիք կրող գործերը անպայման ենթակայ են հզօր կառուցանող բնազդի մը: Այս է պատճառը որ վիպասանը ամենէն ձախող թատերագիրը կը դառնայ յաճախ:

Սունդուկեանց ունի այդ բնազդը: Իր խաղերէն զլուսի գործոց նկատուողները (Պէպօ, Քալիքաժ օմախ) բախտի ձգուած տեսարաններ չեն: Արուեստագէտը քայլ առ քայլ հետապնդած է անոնց մէջ տեսիլներուն եւ արարներուն մեքենազմը, ու ըմբռնած է՝ առաջին անգամ՝ միակ գործողութիւն մը առանցք ունենալու հիմնական պայմանը:

Մաթօքուքիւն: - Իրմէ ետքը Շիրվանզադէ հաւատարիմ է այդ սկզբունքին: Բայց անոր բախտը մարդուած վէպերու գետնին վրայ՝ չէ յաջողած աւագ գործողութիւն մը մեկուսացնելու, պատկերներու գաղտնիքը գտնել: Դարձեալ Լեւոն Շանթի խաղերուն մէջ զանց առնուած է արուեստին այս հիմնական պահանջը: Հիմ Ատուածմեքում մէջ գործողութիւնը (այսինքն նիւթը, ատաղձը ոեւէ

կառուցումի) փոխարինած է տեսարանը ման դիւրին փոփոխութիւններով: Տեսակ մը սինեմա անոր այդ խաղը՝ ուր հանդիսատեսը կը տարուի խաղի ընդմիջումներէն, նոր ինկած տեղի կտորներէն, պատկերներէն, քան ներքին միութեամբ մը կապուած լայն համապատկերի մը աստիճանական պարզումէն:

Դռոնալով Սունդուկեանցի, անոր խաղերը կը ներկայացնեն անհուն աշխատանք, այդ ուղղութեամբ նուազագոյն մեղաւորը ըլլալու:

բ) - Արժանիք է անշուշտ թատերական դործի մը համար խտացնել ու բեւեռել շրջանի մը լեզուական բրիգադը: Ու ատիկա բացառաբար խօսուած բարբառէն:

Սունդուկեանցի խաղերը բարատօքսը կ'իրագործեն, ընտանի, անհրաժեշտ տարրերէն դուրս որեւէ օտար նպաստ չընդունելու բառերով իրացուելիք գործի մը մէջ, ինչպիսին է թատրոնը: Բայց այս հատուածական արժէքը վիրաւոր է, երբ զայն մօտեցնենք հասարական արժէքներու մեծ կշիռին: Երբ կատարելապէս հարազատ բարբառը՝ սերունդ մը ետքը, ճաշակուելու համար, փոխադրուեցաւ Արեւելահայերէն:

Ուրեմն՝ բացի տօգիւմանթեր արժէքէն, որ թերեւս կը շահադրուէ բանասէրները, անդին արուեստի մարդերը պիտի տառապին այդ քիչ մը շատ մղուած տեղական դոյնէն (լեզուի մասին խօսելով): Պէպօ՛ն՝ անհասկանալի է Թիֆլիսէն դուրս: Քանիչա՞ծ օնախը՛ լեզուի բէալիզմով հպարտ՝ կը ձանձրացնէ իր աղքատութեամբ:

Մոռնալու չէ որ թատերական մեծ դործերը այնքան խնամք կը հարկադրեն լեզուի տեսակէտէն ալ: Ե՛էյքսրիը՝ անդլիական դրպրօցներու մէջ լեզուի առանձին դասընթացք մը ունի:

Մանօթ-ութիւն: - Անշուշտ միտքէ պէտք չէ անցնել մեր բօմանթիքներուն բանաստեղծութեան դիւցազներգական ու վսեմ բարբառը որ գրականութիւն է: Յիշել որ նոյնիսկ բանի մեծագոյն կախարդին՝ Վ. Հիւկօի հոյակապ լեզուն չէ յաջողած փրկել անոր խաղերը կորուստէ:

դ) - Բարբեր: Այս մասն ալ տրուած չափի մը վրայ մեզ գոհացում կու տայ: Բայց ամէն իրապաշտ գործ՝ իր հետը կը պտըտցընէ իր մահուան տարրը երբ չէ պաշտպանուած անոր դէմ՝ աւելիով: Այդ աւելիմ ամէն արուեստի գործի մէջ այն մասն է որ գուցէ չհասկցուի կամ չտեսնուի, բայց որ ժամանակին մէջ պիտի պաշտպանէ գործը:

Այս պահանջը անոր համար որ՝ արեւելահայերը արուեստի գործ մը երբեք անկախ չեն ընդունած: Անոնց համար վրիպած է ա-

մէն գործ ուր դաս մը կը պահար: Ուրեմն բարձրու վրայ ազդելու նպատակով ճամբայ ելած գրադէտէն սպասելի էր խորութեանց մէջ սուղում մը, վեր բերելու համար արտաքին փաթաթներէն անդին դոհարը որ իսկութիւնը կը մնայ ժողովուրդներուն:

Նման պահանջի մը դէմ արեւելահայ թատրոնը լուռ է դժբախտաբար: Ուրիշ՝ անիկա չէ կրցած յատկանշական ու ընդմիշտ իրենց կշիռը պահող բարձրու տախտակներ սեւեռել: Այդ բանը անոնց չէ յաջողուած նոյնիսկ վէպին մէջ ուր Պոռչեանց ազդագիր է և Շիրվանզադէ ընդօրինակող:

դ) - Նշանակալից է որ Սունդուկեանցով սկսած շարժումը շընդհանրանայ ու այդ թատրոնը անկէ յետոյ աւելի զառածի ու փնտռել տայ կարապետին գործերը:

Ասիկա գուցէ անոր համար որ Սունդուկեանցի թատերական յղացքը, հանգամակը վերաւոր էր իր նախատիպար գործերուն մէջ իսկ: Բոլոր թատերական գործերէն դիմացողները, դպրոց կազմողները կ'իրացնեն երկու հիմնական պահանջներ:

1. Թատերական մասնայատուկ թեքնիկ
2. Բարբառ:

Այս երկու մասնայատուկեանց միացումը միայն կը փրկէ գործը եւ զայն ժամանակներու վրայ կ'արձակէ:

Թանձր ու դանդաղ իրապաշտութիւնը որ 1880-էն կը սկսի անոնց մէջ ողողել հրապարակը, իր վերլուծող նկարագրովը տուաւ անոնց վէպը: Բայց նոյն այդ պարադան սպաննեց անոնց թատրոնը: Վասնզի թատրոնը, հիմնուած պատրանքի մը վրայ, անհրաժեշտաբար հարկադրուած է անիրական տարրի մը նպաստին: Արդ անիրականը բոմանթիզմը չէ անշուշտ: Անիկա մարդերու մէջ գոյութիւն ունեցող երազի տրամադրութիւնն է. հոգեկանութիւնը. աւելի յաւակնոտ բառով մը քանատեղծութիւնը որ մեր կեանքը կը վերցնէ իր իմաստին: Վասնզի ուտելը, խմելը, բոյսի պէս ապրելը չէ որ ժողովուրդը մը մեծ կ'ընէ: Մարդը կ'արժէ իր հոգիին որակովը: Քաղաքականութեան անտես ըլլալը իմացական հոսանուտի մը մէջէն է որ կը քալէ: Ամբոխները ատիկա չեն զգար, բեմն է, ըլլայ անիկա դերակատարներով իրացուած, ըլլայ միակ խօսողի մը հրեղէն շունչին տակ:

Դարձեալ աւելորդ պիտի ըլլար փնտռել Սունդուկեանցի գործին մէջ իմացական կորիզներ, որոնք կեանքի արձակարանին վրայ նետուած փոքր յուզումները քեզի ձեռով կը տեսարանին: Ու անկէ չի դար նոյնիսկ իր ժամանակին՝ եղածէն տարբեր լինելութիւն մը:

Այս թատրոնը շատ հաստ ըմբռնումի մը գերին մնաց : Բարբերու ծաղկումը եղաւ անոր գերագոյն գապանակը : Ու գրական գործի մը մէջ ժխտական շունչը թէեւ համ, պղպեղի մը նման կը տպաւորէ ընթերցողը : Բայց չի դադրիր համեմ ըլլալէ :

Զօրաւոր ու ջերմ հաւատքով թատրոն մը զուր է փնտռել այդ լիրկամիտ ու ցուրտ հեզնողէն զոր կեանքը ըրաւ աւելի դառնազգաց : Ու անոր հեզնութիւնը մնաց իր անմիջական իմաստին մէջ : — Արեւելահայ թատրոնը չունեցաւ քոմետիէն դուրս շրջանակ ու հեռանկար : Նոյնիսկ վախցաւ փորձելէ արդի օրերու քիչսը ուր դադարաբային յօրինուածութիւնը իբր գետին կը ծառայէ բարբերուն :

KHATCHATOUR APOVIAN AND KAPRIEL SOUNTOUGIANZ

HAGOP OSHAGAN

The study presents two well known east Armenian authors namely Khatchatour Apovian and Kapriel Sountougianz. The author through Apovian's *Verk Hayastany* («Armenia's Wound» — a novel) presents him as poet, historian, orator, and messenger. Then by studying the structure, the language, and the realism in K. Sountougian's plays, Sountougian is presented as the first and only east Armenian playwright.